

**НАУКОВО–ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ПОНЯТЬ
«ЕФЕКТИВНІСТЬ» ТА «РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ»
НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЙ
«ЭФФЕКТИВНОСТЬ» И «РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ»
SCIENTIFICALLY-THEORETICAL ASPECTS OF ESSENCE OF
CONCEPTS "EFFICIENCY" AND "PRODUCTIVITY"**

Досліджено теоретичні основи економічної категорії ефективність. Розглянуто трактування понять «ефективність» та «результативність». Проаналізовано сутність понять «ефективність» та «результативність».

Ключові слова: ефект, ефективність, результативність, витрати, результат.

Исследованы теоретические основы экономической категории эффективность. Рассмотрены трактовки понятий «эффективность» и «результативность». Проанализирована сущность понятий «эффективность» и «результативность»

Ключевые слова: эффект, эффективность, результативность, затраты, результат.

Are investigated theoretical bases of an economic category efficiency. It is considered interpretations of concepts "efficiency" and "productivity". The essence of concepts "efficiency" and "productivity" is analysed.

Key words: effect, efficiency, productivity, the expense, result.

Вступ. З розвитком товарного виробництва перед людством завжди

повставала проблема – досягнути бажаного результату з найменшими витратами. Саме тому природно виникали питання: що вкладається в поняття ефективність? Які фактори впливають на ефективність? Як математично її обчислити?

Проблема ефективності як багатогранної економічної категорії залишається не менш актуальною і в наш час. Її розглядають з метою: вивчення сутності; класифікації видів; аналізу факторів; оптимального вибору критерію і системи показників.

На сьогодні в науковій літературі паралельно розглядаються два поняття: «ефективність» та «результативність». Деякі вчені їх ототожнюють, інші вказують на відмінність.

Суттєва увага даному питанню приділялась П. Друкером, Е. Доланом, Д. Кліландом, М. Мароші, М. Месконом, Д. Сінком, Н.С. Барабаш, П.С. Березівським, А.Г. Гончаруком, А.В. Дейнеко, І.А. Дмитрієвим, В.В. Прядко, К.С. Салигою, А.М. Турило та іншими відомими ученими.

Оцінюючи проведені дослідження, визначимо сутність понять «ефективність» та «результативність». Вони досить часто тлумачаться як рівноцінні. В той же час існують й інші погляди, які слід розглянути з метою остаточного розмежування чи ототожнення категорій, що розглядаються.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення тлумачень термінів «ефективність» та «результативність» для певного їх розмежування і диференціації показників, якими вони оцінюються. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- з'ясувати сутність понять «ефективність» та «результативність»;
- встановити основну відмінність між даними економічними категоріями;
- запропонувати можливий варіант оцінки ефективності та результативності господарської діяльності підприємств.

При підготовці статті використовувались методи порівняльного аналізу, групування, синтезу.

Результати. Термін «ефективність» походить від терміна «ефект».

Останній, у свою чергу, від латинського «effectus», що в перекладі означає виконання, результат певної причини або дії. Звідси термін «ефективність» (від лат. «efficientia») можна трактувати як результативність певного процесу, дії. Ефект (результат), якої б величини чи форми вияву він не був, не в змозі повною мірою характеризувати результативність певної дії, бо він не дає відповіді на запитання: якою «ціною» здобуто цей ефект? Тому, на думку В.Г. Андрійчука [1], категорію ефективності можна трактувати як результативність певного процесу, дії, що вимірюється співвідношенням між отриманим результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили. Саме в цьому і полягає сутність даної категорії та багатогранність її вияву.

Наведене трактування ефективності дозволяє зробити висновок про те, що у формалізованому вигляді вона є відносною величиною. Варто зазначити, що на різних рівнях господарської діяльності використовуються різні вимірники ефекту і здійснених витрат.

Проведене дослідження засвідчило, що в економічній літературі достатньо часто ототожнюються поняття «ефективність» та «результативність». В деяких випадках їх представляють у вигляді взаємопов'язаних величин (явищ), що забезпечують успішне функціонування підприємства. Для того щоб бути успішним на протязі тривалого періоду часу, щоб вижити і досягти своїх цілей, підприємство повинно бути як ефективним, так і результативним.

В таблиці 1 наведено думки різних науковців стосовно досліджуваних понять:

Таблиця 1.

Співставлення понять «ефективність» та «результативність» [2]

Автор	Трактування поняття	
	«ефективність»	«результативність»
Е. Долан	вибір вірних цілей, на яких фокусується вся енергія підприємства	досягнення поставлених цілей з найменшими витратами і помилками
П. Друкер	наслідок того, що «правильно створюються необхідні речі»	наслідок того, що «створюються необхідні, правильні речі»
Д. Хан	вміння правильно робити намічене	вміння правильно намітити, що робити

М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі	внутрішня ефективність, економічність, яка оцінює найкраще використання ресурсів	зовнішня ефективність, яка оцінює досягнення цілей підприємства, що відображає не лише економічність, але й характеризує взаємовідносини з зовнішнім середовищем
А. Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін	складна категорія, що характеризується результативністю роботи підприємства і рентабельністю його капіталу, ресурсів або продукції	величина, що характеризує ступінь ділової активності підприємства
Ю.В. Перевалов, І.Е. Гімаді, В.В. Добродей	неоднорідне поняття, що слід розглядати в двох аспектах 1) результативність, 2) економічність	ступінь досягнення основних поставлених цілей, що характеризується кількісними показниками, що відображають цілі, без врахування економічності їх виконання
В.В. Ковальов	відносний показник, що співвідносить отриманий ефект з витратами або ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту. один з показників оцінки фінансово-господарської діяльності	величина, що відображає прибутковість, динамічність виконання цілей, ефективність використання економічного потенціалу, положення на ринку цінних паперів

Діаметрально-протилежні думки зарубіжних вчених достатньо часто пояснюються дуалістичним підходом до перекладу слів, що характеризують ці поняття. Цей факт підтверджується і самими перекладачами.

Особливе місце серед дослідників розвитку теорії ефективності займає Д. Сінк. В його праці [3] визначено сім різних критеріїв результативності організаційної системи:

1. Дієвість – ступінь досягнення цілі. Для її виміру порівнюють цільові та фактичні показники діяльності, розраховуючи індекси дієвості, які характеризують ступінь досягнення мети в одному періоді порівняно з іншим.

2. Економічність – ступінь використання ресурсів. Економічність оцінюють шляхом порівняння ресурсів, які передбачається використати для досягнення поставлених цілей, виконання робіт з фактичним обсягом використаних ресурсів.

3. Якість – це відповідність системи вимогам, специфікаціям та очікуванням клієнтів, в тому числі своєчасність і зручність виконання робіт.

4. Прибутковість – співвідношення між валовими доходами та сумарними витратами. Конкретними показниками прибутковості є прибутковість продажу, активів та власного капіталу.

5. Продуктивність – співвідношення кількості продукції до витрат на її випуск.

6. Якість праці – ступінь задоволення потреб та очікувань учасників виробництва в процесі трудової діяльності.

7. Інноваційність – ступінь використання науково-технічного потенціалу підприємства, впровадження виробничих та управлінських новацій.

Сінк Д. не дає чіткого визначення поняття результативності, але зазначає, що результативність характеризує і ефективність, і продуктивність, і прибутковість.

В роботах радянських вчених І.Я. Каца, В.В. Новожилова, А.І. Ноткіна [2], ефективність розглядалась в умовах централізованої економіки, а поняття «результативність» в такому трактуванні не згадувалось. Пояснити це можна просто: планова економіка передбачала постановку завдань для підприємств «зверху», а вся діяльність підприємства була націлена на виконання завдання за мінімальних витрат.

Для усунення дискусійності питання щодо ототожнення понять «ефективність» та «результативність» пропонуємо скористатись визначеннями, наведеними в стандарті ISO:9000:2000 [4]:

- ефективність (п. 3.2.15) – співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами;

- результативність (п. 3.2.14) – ступінь реалізації запланованої діяльності і досягнення запланованих результатів.

З урахуванням вище розглянутих визначень та особистих міркувань автора ефективність й результативність можна формалізувати такими співвідношеннями:

$$\text{Ефективність} = (\text{Вихід} - \text{Вхід}) / \text{Вхід} = \text{Ефект} / \text{Вхід};$$

$$\text{Результативність} = \text{Фактичний вихід} / \text{Плановий вихід}$$

Ми погоджуємось з думкою Л.О. Лігоненко, що розмежування понять «ефективність» та «результативність» є надзвичайно важливим для оцінки ефективності функціонального менеджменту підприємства. Оскільки використання системи показників результативності вирішує проблему ідентифікації витрат на даний вид управління, дозволяє більш широко використовувати не фінансові індикатори, які характеризують наслідки управлінської діяльності [5].

Висновки. Розглянуті основні підходи до трактування поняття ефективність дозволяють зрозуміти його глибинність і складну економічну природу. На наш погляд, при формуванні єдиної концепції сутності ефективності і результативності як загальнонаукових суміжних понять варто дотримуватися чільного положення ефективності, а результативність розглядати як один з основних її критеріїв.

Література

1. *Андрійчук В.Г.* Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. – Вид. 2-ге без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. *Тищенко А.Н., Кизим Н.А., Догадайло Я.В.* Экономическая результативность деятельности предприятий: Монография. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 144 с.
3. *Д. Синк* Управление производительностью: планирование, измерение, оценка, контроль и повышение / Пер. с англ. – М.: 1989. – 528с.
4. *Does ISO 9000certification pay?* // ISO Managements System. - 2002. - Juli – August. - P.31-40.
5. *Лігоненко Л.О.* Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» та «результативність» управління підприємством. // Актуальні проблеми економіки. - №10(88), 2008. – с. 207-216.

Надійшла до редколегії 16.02.09 р.

Стаття рекомендована до друку д.е.н. Заїнчковським А.О.